

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/75328,Publikacje-IPN-poswiecone-tzw-operacji-polskiej-NKWD-1937-1938.html>
2022-05-25, 18:43

Publikacje IPN poświęcone tzw. operacji polskiej NKWD 1937-1938

Od przewrotu bolszewickiego do „operacji polskiej”

ANNA ZECHENTER

**ZAGŁADA
POLAKÓW
W ZWIĄZKU SOWIECKIM**

**[Zagłada Polaków w Związku Sowieckim. Od
przewrotu bolszewickiego do „operacji polskiej”](#)**

**Anna Zechenter, *Zagłada Polaków w Związku Sowieckim. Od przewrotu
bolszewickiego do „operacji polskiej”*, Warszawa 2019, 416 s., ISBN:
978-83-8098-551-3**

Seria Wydawnicza „Biblioteka Biuletynu IPN”, t. 5

Książka popularnonaukowa o losach Polaków w Związku Sowieckim w okresie od rewolucji październikowej 1917 roku do tzw. operacji polskiej NKWD, przeprowadzonej w latach 1937–1938 przez państwo Stalina w ramach Wielkiego Terroru. Autorka przedstawia kolejne etapy szykanowania i eksterminacji rzeczywistych i domniemanych wrogów nowego ustroju, dzieje różnych środowisk społecznych i zawodowych, m.in. ziemian, chłopów i duchowieństwa, obficie cytując świadectwa uczestników wydarzeń, a także dokumenty archiwalne (publikowane w Rosji, a ostatnio przez IPN) oraz materiały z ówczesnej prasy. Poszczególne partie tekstu ilustrowane są zdjęciami katów i ofiar, miejsc pamięci o popełnionych masowych zbrodniach, reprodukcjami plakatów propagandowych, rozkazów i artykułów. Książka zawiera indeks osób i indeks miejscowości.

Nikita Pietrow • Hiroaki Kuromiya • Anna Zechenter • Borys Sokołow

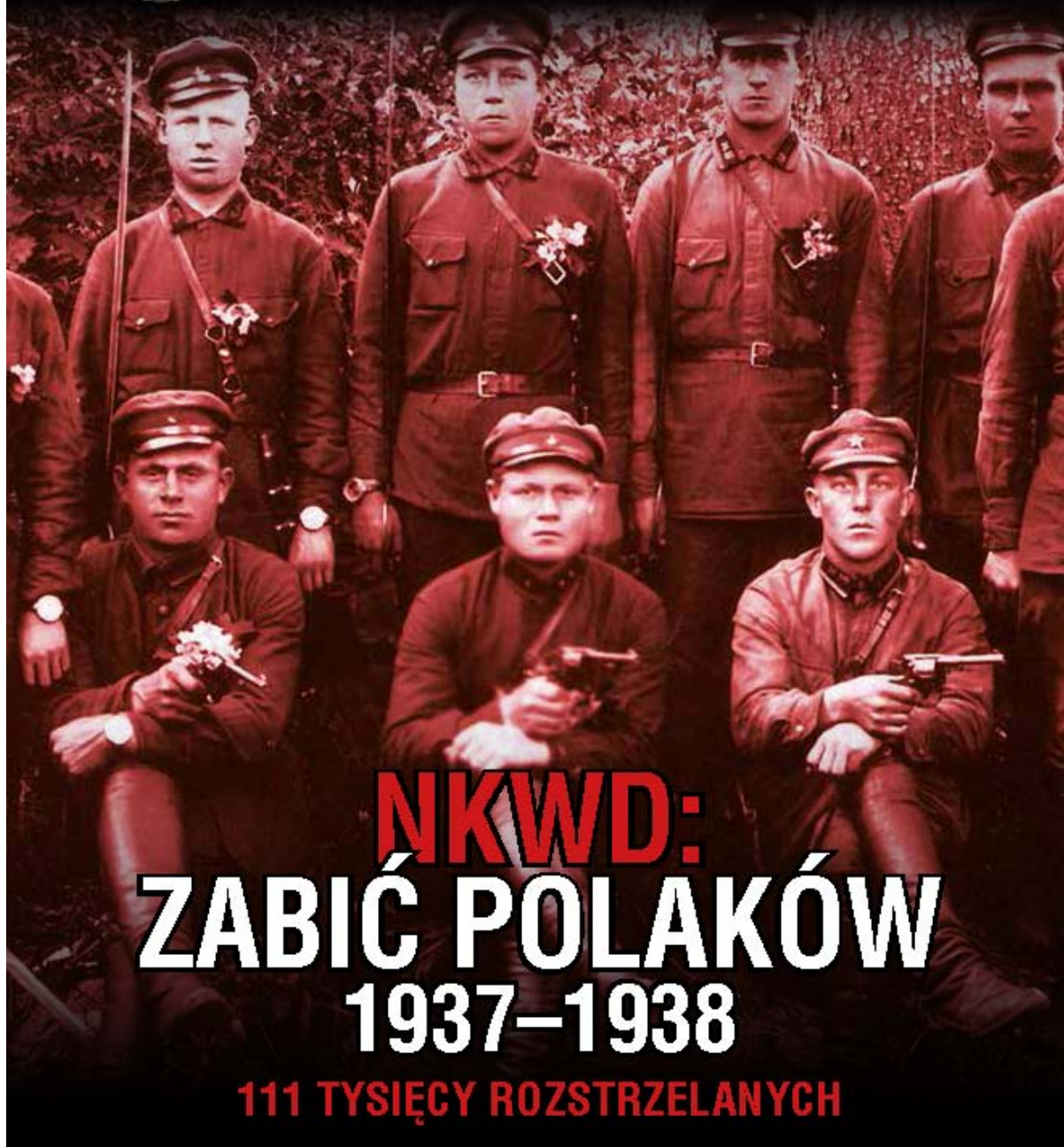
cena 8 zł (w tym 5% VAT)
NR 7-8 (140-141)
lipiec-sierpień 2017

Płyta DVD z filmami – *Ojcu i Marchlewszczyzna*

BIULETYN IPN

PISMO O NAJNOWSZEJ HISTORII POLSKI

[„Biuletyn IPN” nr 7-8/2017](#)

Główny temat numeru to przeprowadzona w latach 1937-1938 przez NKWD ZSRS w ramach Wielkiego Terroru tzw. operacja polska - jedna z największych, a najmniej znanych zbrodni na Polakach.

Spośród miliona rodaków, którzy w wyniku traktatu ryskiego zawartego w 1921 r. między II Rzeczpospolitą a bolszewicką Rosją znaleźli się za naszą wschodnią granicą, wymordowano być może nawet 200 tysięcy osób. Przywiązani do polskości i katolicyzmu, zostali uznani za szpiegów i sabotażystów, których trzeba zlikwidować.

Zanim doszło do ludobójstwa na mniejszościach narodowych oraz wrogach klasowych (tzw. operacja kułacka) niektórych bezskutecznie próbowano wychować w duchu sowieckim – piszemy m.in. o eksperymencie z powołaniem tzw. Marchlewszczyzny, Polskiego Rejonu Narodowego im. Juliana Marchlewskiego na Ukrainie, który miał być kuźnią nowych kadr przyszłej komunistycznej Polski.

Zbrodnia sowiecka w Winnicy na Ukrainie została, podobnie jak zbrodnia katyńska, odkryta w 1943 r. i nagłośniona przez Niemców.

Z kolei o niezliczonych zbrodniach niemieckich mówi autor książki Sprawa Reinefartha.

Borys Sokołow, jeden z zagranicznych autorów numeru (USA, Ukraina, Rosja), specjalizujący się w demaskowaniu nadużyć postsowieckiej polityki historycznej, pisze o przyczynach i skali śmiertelności wśród sowieckich jeńców wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku.

Do numeru dołączono płytę DVD z filmami: Liliany Komorowskiej i Diany Skaya „Ojcu” i Grzegorza Górnego „Marchlewszczyzna”.

OPERACJA **ANTY**POLSKA

1937-1938

[Operacja antypolska 1937-1938 - broszura w formacie pdf](#)

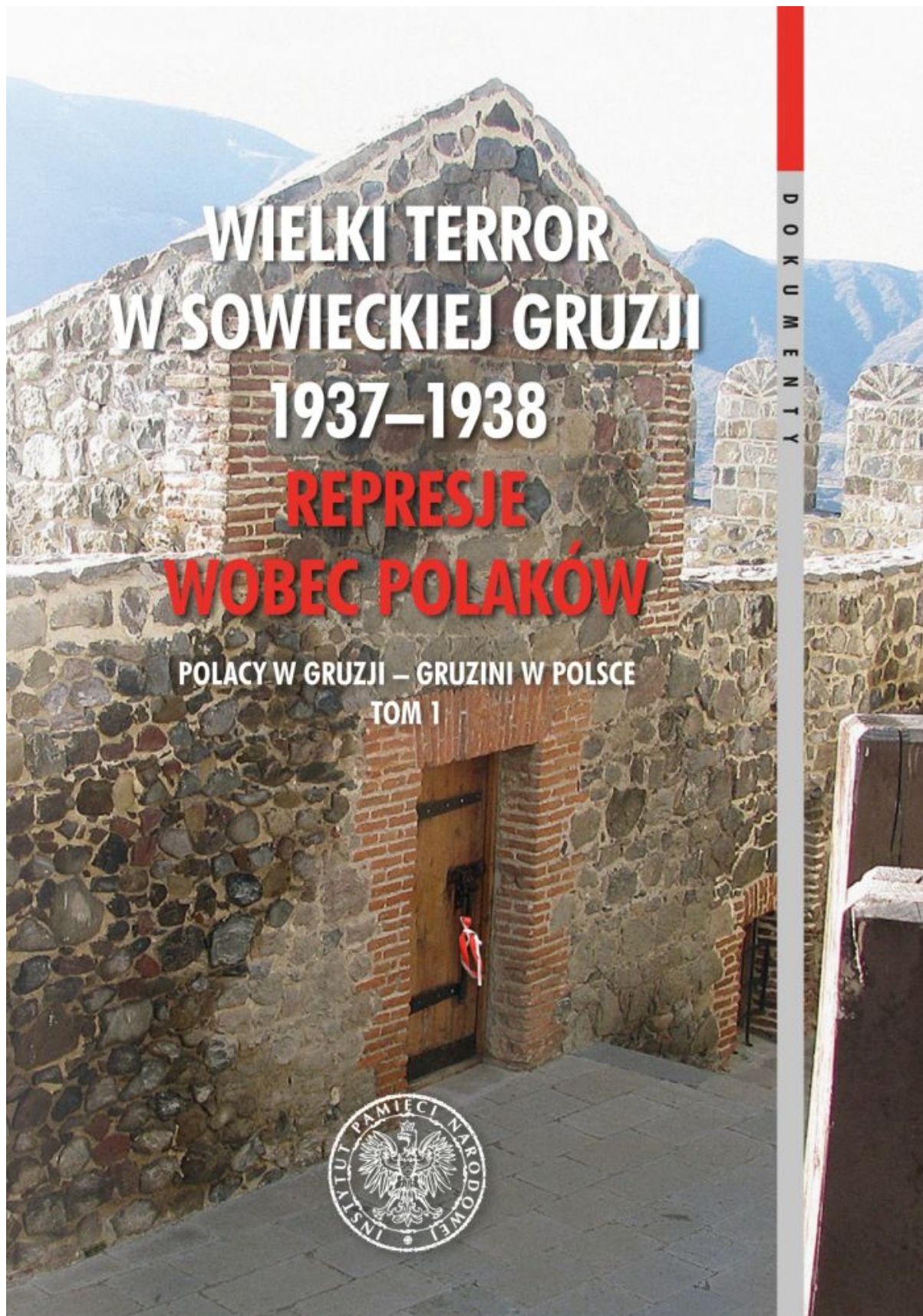
Eksterminacja Polaków rozpoczęła się na mocy rozkazu Jeżowa z sierpnia 1937 r. Szef NKWD zdecydował o masowych aresztowaniach ludności polskiej, którą podzielił na dwie grupy. Do pierwszej miały należeć osoby

do natychmiastowego rozstrzelania, a do drugiej ci, których czekało od pięciu do dziesięciu lat w łagrach.

Przynależność do kategorii miała być określana „w miarę ujawnienia stopnia ich przewinienia w procesie śledztwa”. NKWD przeprowadzało aresztowania według specjalnych list, przygotowanych przez lokalne organa. Cień podejrzania – jakikolwiek związek z Polską, najdrobniejszy przejaw przywiązania do polskości czy religii – w zupełności wystarczały do tego, aby ktoś został uznany za winnego. Listy były zatwierdzane przez Jeżowa i głównego prokuratora Związku Sowieckiego Andrieja Wyszynskiego. Było to jednak tylko formalnością, wiemy bowiem z zachowanej dokumentacji, że takich zatwierdzeń wydawano i dwa tysiące dziennie. O przebiegu akcji Jeżow na bieżąco informował Józefa Stalina, który na przekazane wieści zareagował słowami: „Bardzo dobrze! Wykopujcie dalej i usuwajcie ten polski brud”. Opisy aresztowań niczym się nie różnią od relacji z przebiegu niemieckich pacyfikacji wsi w okupowanej Polsce. (...)

(Fragment wstępu dr. Jarosława Szarka, prezesa IPN)

**[Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937-1938.
Represje wobec Polaków](#)**

Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937-1938. Represje wobec Polaków,
wstęp M. Majewski, W. Luarsabiszwili, O. Tuszuraszwili, H. Kuromiya;
wybór i red. nauk. D. Alawerdaszwili, E. Kukhalaszwili, W. Luarsabiszwili,

S. Koller, M. Majewski, O. Tuszuraszwili; IPN - Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji, Warszawa-Tbilisi 2016, 408 s. (w tym wkł. ilustr.), (seria: „Polacy w Gruzji - Gruzini w Polsce”, t. I) ISBN 978-83-8098-080-8

Pochodzące z archiwum MSW Gruzji dokumenty ukazujące prowadzone na terenie Gruzji w latach 1937-1938 represje aparatu NKWD wobec Polaków w ramach operacji polskiej i tzw. kułackiej. Publikacja zawiera 137 zachowanych protokołów Trójek i 5 protokołów Dwójek - swoistych wyroków śmierci.

[Wielki Terror: operacja polska 1937-1938](#)

Wielki Terror: operacja polska 1937-1938, oprac. zbiorowe, Warszawa - Kijów 2010, 1984 s., bezpłatny dodatek płyta DVD (seria: „Polska i Ukraina w latach trzydziestych - czterdziestych XX wieku”, t. 8)

Szalejący w ZSRS w drugiej połowie lat trzydziestych Wielki Terror przyniósł ze sobą zagładę wielu istnień ludzkich. Rozpętana i kierowana przez Józefa Stalina fala represji dotknęła nie tylko „elementy kontrrewolucyjne”, „antysowieckie”, ale także członków partii komunistycznej, aparat bezpieczeństwa i wreszcie mniejszości narodowe Kraju Rad. Szczególny cios Stalin wymierzył w Polaków zamieszkujących Białoruś, Ukrainę, liczne miasta w Rosji, a także Syberię. W wyniku zastosowanych represji ponad sto tysięcy osób narodowości polskiej utraciło życie.

Kolejny tom wspólnej polsko-ukraińskiej serii wydawniczej „Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych” jest poświęcony tzw. operacji polskiej, przeprowadzonej przez sowieckie organy bezpieczeństwa w USRS w latach 1937–1938.

Publikowane dokumenty ukazują prowadzone w latach 1935–1939 pod rządami ludowych komisarzy spraw wewnętrznych Ukrainy: Wsiewołoda Balickiego, Izraïła Leplewskiego oraz Aleksandra Uspienskigo antypolskie działania, które faktycznie przerodziły się w czystkę etniczną. Jak potwierdzają źródła archiwalne, nie istniała wówczas żadna sfera życia społeczeństwa, w której безпеka sowiecka nie dopatrywałaby się „polskich agentów”.

Publikacja składa się z dwóch części. W pierwszej zamieszczono 97 dokumentów pochodzących z archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy. Dotyczą one m.in. zwalczania przez sowiecki aparat bezpieczeństwa tzw. polskiego szpiegostwa, tj. domniemanych i faktycznych działań Oddziału II Sztabu Głównego WP na sowieckiej Ukrainie, deportacji z pasa przygranicznego Polaków i Niemców do Kazachstanu oraz działań w ramach tzw. operacji polskiej. Wśród dokumentów opublikowanych w części pierwszej warto zwrócić uwagę m.in. na sprawę Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana, etatowego funkcjonariusza Oddziału II Sztabu Głównego, który pod przykrywką pracownika polskiego MSZ miał wykonać zadania wywiadowcze na terenie ZSRS. Aresztowany przez sowiecki kontrwywiad wojskowy był wielokrotnie przesłuchiwany, a po ponad dwóch miesiącach został wymieniony na aresztowanego w Polsce pod zarzutem szpiegostwa na rzecz ZSRR pracownika ambasady ZSRS w Warszawie.

W części drugiej opublikowano 106 dokumentów z archiwum SBU zawierających m.in. zestawienia statystyczne, raporty, doniesienie agenturalne i inne materiały na temat „operacji polskiej” z 1938 roku i walki z tzw. polskim szpiegostwem w 1939 roku.

W pracy zastosowano układ chronologiczny. Do książki dołączono także płytę DVD zawierającą kopie oryginałów protokołów tzw. dwójek i trójek, odnalezionych w archiwum SBU. Ich uzupełnieniem są szczegółowe zestawienia statystyczne dotyczące represjonowanych osób.

